

Б. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) / За ред. В.М. Гейця. – К.: Логос, 1999. – С. 478–479.

Б. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / За ред. В.М. Гейця. – К.: Форт, 2000. – С. 193.

УДК 347.73

Т.В. ТУЧАК,

к.е.н., доцент кафедри податків і митної справи, Національний університет ДПСУ

Тенденції оподаткування багатства

У статті зроблена спроба з'ясування сутності багатства як об'єкта оподаткування. Окреслені форми оподаткування багатства. Визначено тенденції оподаткування заможних громадян. Розкриті позитивні та негативні риси оподаткування багатства.

Ключові слова: багатство, розкіш, активи, податок на майно, податок на спадщину, податок на приріст капіталу, податковий щит.

Т.В. ТУЧАК,

к.э.н., доцент кафедры налогов и таможенного дела, Национальный университет ГНСУ

Тенденции налогообложения богатства

В статье исследована суть богатства как объекта налогообложения. Очерчены формы налогообложения богатства. Сформулированы тенденции налогообложения богатых граждан. Раскрыты позитивные и негативные стороны налогообложения богатства.

Ключевые слова: богатство, роскошь, активы, налог на имущество, налог на наследство, налог на прирост капитала, налоговый щит.

T.V. TUCHAK,

PhD in Economics, docent of the tax and customs matters National University of State Tax Service

Trends in taxation of the wealth

The article is devoted to an essence of wealth in the role of taxation object. The forms of wealth taxation are considered. The tendencies of the rich people taxation are reformulated. Positive and negative aspects of the wealth taxation are revealed.

Keywords: wealth, luxury, assets, estate tax, inheritance tax, capital gain tax, tax shield.

Постановка проблеми. У 2012 році представниками влади та громадськістю активно обговорювався законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу щодо оподаткування багатства та предметів розкоші» (№10558). Варто зазначити, що ідея запровадження податку на багатство реалізувалась у декількох законопроєктах. Представники фракції «Батьківщина» Юрій Ганущак та Андрій Павловський представили законопроєкти №10558–1 та №10558–2; Комуністична партія – законопроєкт №10197. Кабінет Міністрів подав на розгляд проєкт №10558. Протипом законопроєкту став проєкт закону, запропонований тодішнім міністром соціальної політики Сергієм Тігіпко. Саме законопроєкт Кабміну взяли за основу для розгляду на сесії Верховної Ради. Ознайомитись зі змістом проєкту допоможе розгляд параметрів оподаткування багатства та предметів розкоші (табл. 1).

Вказаний законопроєкт неодноразово доопрацьовували. Якщо у представленому варіанті базою оподаткування нерухомості вважається площа квартири, то в оновленому додатково вводять критерій вартості. Проте, незважаючи на удосконалення, проєкт не було затверджено Верховною Радою.

Поданий законопроєкт у цілому був негативно сприйнятий аналітиками та експертами. Серед його найбільших недоліків вказують на непродуманість механізму адміністрування податку. Зокрема, не визначена роль податкового агентства при сплаті податку, не прописаний процес нарахування, утримання та сплати податку, якщо набувачем є фізична особа – підприємець та інші.

У згаданих законопроєктах не приділено уваги самим дефініціям «багатство», «розкіш», однак, розписані окремі предмети, які відносяться до них: об'єкти житлової нерухомості, земельні ділянки, окремі засоби пересування, коштовності, аксесуари, зброя, предмети мистецтва та колекціонування, хутро, телефони тощо.

Натомість на початку 2014 року прем'єр-міністр Арсеній Яценюк оприлюднив ініціативу Кабінету Міністрів щодо запровадження податку на багатство з доходів понад 300 тис. грн. у розмірі 20% та понад 500 тис. грн. – 25% (за попередніми підрахунками до категорії найбагатших можна віднести 1,7% українців). Отже, якщо в уряді В.Ф. Януковича багатство асоціювалось першою чергою з рухомою та нерухомою власністю, то в новому уряді – з величиною доходу. За словами міністра економічного розвитку і торгівлі України Павла Шеремети, сьогодні у Податковому кодексі немає чіткого визначення, які люди вважаються багатими чи бідними, але відтепер багатими вважатимуться люди, які мають більше 40 мінімальних заробітних плат. Серед вітчизняних законодавців та державних діячів спостерігається необґрунтоване, інтуїтивне визначення критеріїв багатства, яке вважається неприйнятним у сфері права та фіску. Тому природа багатства потребує детального дослідження, а форми його оподаткування – уточнення.

Унаслідок кризових процесів у вітчизняній фінансово-економічній і політичній сферах виникли проблеми наповнення бюджетів, бюджетного дефіциту, державного боргу. Це спонукає науковців та державних діячів до пошуку нових та удосконалення існуючих форм оподаткування з метою компен-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

сації нестачі фінансових ресурсів. Серед резонансних новацій можна назвати пропозицію щодо оподаткування багатства та предметів розкоші. Проте різноманіття запропонованих ідей демонструє, що на законодавчому рівні не закріплене тлумачення понять «багатство», «розкіш» та не висвітлені критерії виокремлення категорії платників однойменного податку.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичні засади оподаткування майна (багатства) висвітлені у працях В.Л. Андрущенко, В.М. Суторміної, А.М. Соколовської, В.М. Федосова, А.І. Крисоватого. Проблемам та перспективам запровадження податку на багатство в Україні приділено увагу у працях вітчизняних науковців І.О. Луніної, А.С. Кравчуна, П.О. Нікіфорова. Поряд із цим проблема оподаткування багатства не знайшла достатнього відображення у наукових дослідженнях.

Мета статті – дослідження сутності багатства, з'ясування світових та вітчизняних тенденцій та форм оподаткування багатства, окреслення переваг та недоліків оподаткування предметів розкоші.

Виклад основного матеріалу. Класики економічної думки Адам Сміт та Давід Рікардо ототожнювали багатство з майном і трактували його як сукупність предметів, які слугують для задоволення потреб і знаходяться у власності окремої особи, групи осіб або цілого народу. Але в нашому розумінні багатство асоціюється не просто з майном, а зі значним за своїм розміром майном. Проте поняття багатства відносне і пов'язане із середовищем існування людини. Не можна погодитись з ототожненням багатства платника податків та багатства народу. Об'єктом оподаткування податку на багатство, без сумніву, виступає багатство фізичної або юридичної особи, а не народу чи нації. Поняття національного багатства потребує окремого розгляду та наукової інтерпретації.

Податковий кодекс визначає, що об'єктом оподаткування можуть бути майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством. Кожен з окреслених елементів може бути компонентом багатства та розкоші, складним виявляється визначення критеріїв багатства та форм його оподаткування.

Словник сучасної економіки Макміллана трактує багатство (wealth), як усе, що має ринкову цінність і спроможне приносити дохід. Це фізичні блага і активи, фінансові активи і особисті навички (матеріальне і нематеріальне багатство) [8].

Без сумніву, багатство, що в ряді життєвих ситуацій асоціюється з розкішшю, – це серйозна економічна, соціальна, моральна категорія і проблема. Першою чергою розкіш асоціюється з предметами і послугами, споживання яких не належить до безумовно необхідних, але засвідчує високу платоспроможність споживачів [1, с. 66].

З податками на розкіш та багатство пов'язують реалізацію ідеалів справедливості в оподаткуванні. Справедливе оподаткування базується на концепціях справедливості та платоспроможності. В науці прийнято використовувати три варіанти використання принципу платоспроможності: рівної абсолютної жертви, рівної відносної жертви та рівної граничної жертви. За першого варіанта втрата корисності за абсолютною величиною має бути рівною для всіх осіб. За другого – незмінними залишаються відносні позиції платників податків після їх сплати. За третього – зниження граничної корисності, зумовлене сплатою податків, для всіх осіб має бути рівним. В останній час зі справедливістю оподаткування ідентифікується принцип відносної, а не абсолютної жертви. Принцип відносної жертви базується на критеріях горизонтальної та вертикальної рівності. Стягнення податку на багатство відповідає також принципу еквівалентності (вигоди). Оскільки вартість нерухомого майна значною мірою залежить від розвитку інфраструктури, благоустрою населеного пункту за місцем її розташування [5, с. 22]. В українському варіанті податок на багатство ігнорує вартісну оцінку нерухомості, що не відповідає економічній суті податку, і порушує принципи платоспроможності та еквівалентності.

Індикаторами багатства можуть слугувати майно, дохід і споживання. В теорії оподаткування податки на багатство ототожнюються першою чергою з податками на майно. У даному контексті важливо окреслити складові системи майнового оподаткування (див. рис.).

Погоджуємось з думкою А.С. Кравчуна, що на теоретичному рівні відсутній єдиний підхід до використання понять–

Таблиця 1. Параметри оподаткування багатства та предметів розкоші (згідно з проектом закону №10558)

Об'єкти оподаткування	Ставки податку
Квартира, загальна площа якої перевищує 200 кв. м	2% розміру мінімальної заробітної плати за 1 кв. м загальної площі об'єкта нерухомості
Дачний або садовий будинок, котедж або житловий будинок садибного типу, загальна площа якого перевищує 500 кв. м	
Об'єкти житлової нерухомості, що перебувають у власності одного платника податку, загальна площа яких перевищує 600 кв. м	
Легкові автомобілі з об'ємом циліндрів двигуна понад 3990 куб. см	40% їх вартості під час придбання на митній території України або ввезення на митну територію України з урахуванням ПДВ
Мотоцикли з об'ємом циліндрів двигуна понад 995 куб. см	
Судна, оснащені стаціонарним або підвісним двигуном (двигунами) потужністю понад 75 кВт	10% вартості під час придбання на митній території України або ввезення на митну територію України з урахуванням ПДВ
Літаки і вертольоти	
Вироби з дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, годинники, мобільні телефони вартістю понад 50 розмірів мінімальної заробітної плати	
Зброя вартістю понад 20 розмірів мінімальної заробітної плати	
Вироби з хутра вартістю понад 40 розмірів мінімальної заробітної плати	
Предмети мистецтва, колекціонування та антикваріату вартістю понад 50 розмірів мінімальної заробітної плати	

Складено автором на основі [7].

Система майнового оподаткування

Складено автором на основі [9].

ного апарату щодо оподаткування майна. З огляду на наявні в літературі погляди можна виокремити два підходи. Згідно з першим майнові податки у широкому розумінні включають усю сукупність податків, пов'язаних із майном, у тому числі з господарськими операціями з майном, у результаті яких особа одержує дохід. Відповідно до другого – майнові податки мають своїм об'єктом виключно майно, незалежно від того, чи є воно джерелом доходу [4].

У міжнародній податковій практиці до об'єкта оподаткування податком на багатство відноситься загальна вартість особистих активів, що включає житло та інші споруди, банківські депозити, грошові фонди, страхові і нематеріальні збереження. Як правило, із вартості багатства вираховується сума іпотеки. Це класична модель податку на чисту вартість майна.

Лідером в оподаткуванні багатих громадян вважають Францію. Так званий класичний податок на багатство (табл. 2) там існує з 1981 року.

Дані, представлені у табл. 2, демонструють, що у Франції спостерігається тенденція до зниження загального рівня оподаткування активів при деякому підвищенні неоподаткованого мінімуму багатства у зв'язку з інфляцією.

Базою оподаткування для резидентів є чиста вартість активів, що перебувають не лише у Франції, а й за межами країни. До оподатковуваних активів належать: нерухоме майно, автомобілі та інші транспортні засоби; меблі (крім пам'яток старовини й антикваріату), виїзні коні, ювелірні вироби, акції й облігації, викупна вартість сертифікатів страхування житла. Не оподатковуються активи, необхідні для ведення бізнесу; твори мистецтва та пам'ятки старовини, старіші за 100

років; заощадження в пенсійних фондах, а також портфельні інвестиції та готівка нерезидентів [5, с. 25].

Важливо зауважити, що з 2006 року у Франції запроваджено оригінальне нововведення – так званий податковий щит, яким визначено верхній ліміт сумарної величини податкового зобов'язання. Він передбачає, що сума чотирьох прямих особистих податків (на доходи, на багатство, на соціальне страхування, місцевих податків на нерухомість) не може перевищувати 50% (з 2013 року 75%). Податковий щит можна вважати за соціальну пільгу для тих категорій платників, які: володіють власністю, що не приносить доходу; вартість чийх активів швидко піднімається в результаті зростання цін; або тих, хто не будучи багатим володіє дорогим житлом і відповідно платить високий податок на нерухомість [2, с. 118]. Максимальна ставка оподаткування особистих доходів вище 200 євро у Франції станом на 2014 рік становить 45%. Доходи від майна становлять у Франції близько 8,6% усіх податкових надходжень.

Податок на чисте багатство (майно) стягується ще у ряді європейських держав, зокрема в Іспанії, Норвегії, Швейцарії та Угорщині.

Рятувати економіку за допомогою багатих намагаються і в інших державах. Наприклад, у Бельгії максимальна ставка прибуткового податку становить 50%, у Фінляндії – 31%. Прогресивна шкала податку на майно (ідеться про активи, сукупна вартість яких становить певну суму) введено в Італії, Аргентині, Норвегії, Індії та ін. [3]. Згідно зі статистикою аудиторів аналітичної фірми KPMG, а також Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) податки на майно

Таблиця 2. Шкала ставок податку на багатство у Франції

2010 рік		2013 рік	
Вартість майна, тис. євро	Ставки, %	Вартість майна, тис. євро	Ставки, %
0–790	0	0–800	0
790–1290	0,55	800–1300	0,50
1290–2530	0,75	1300–2570	0,70
2530–3980	1	2570–5000	1
3980–7600	1,3	5000–10000	1,25
7600–16 540	1,65	Вище 10000	1,5
Вище 16 540	1,8		

Джерело: [11].

приносять в бюджети європейських держав у середньому від 0,05 до 5% фіскальних зборів. У Німеччині податки на майно і спадщину становлять 2,8% усіх стягнених податків [10].

У деяких країнах податки на багатство стягувалися певний час, але були відмінені. Зокрема, у США податок на розкіш запровадили у 1991 році у формі підвищеного акцизного податку на яхти, літаки, хутра, ювелірні вироби, елітні марки автомобілів. Через два роки податок скасували через його недоцільність з фіскальної, соціально та економічної точок зору: американці почали масово виводити своє багатство за кордон, скоротилися обсяги бізнесу. Від податків на багатство відмовилися: Австрія – у 1994 році; Данія, Німеччина – у 1997 році; Нідерланди – у 2001 році; Фінляндія – у 2006 році; Швеція – у 2007 році; Ісландія – у 2007 році; Греція – у 2009 році [5, с. 26]. Взагалі податки на багатство широко використовувались у багатьох країнах світу до кінця ХХ століття, коли домінувала ідея інтенсивного оподаткування заможних верств населення.

Висновки

Отже, у більшості демократичних держав світу співвідношення між багатими і бідними верствами населення регулюється шляхом використання гнучкої системи оподаткування. Одним з її інструментів є податок на окремі види майна та багатство. В той самий час у ряді інших розвинених країн існує стійка тенденція до відмови від податків на багатство та заміни їх більш прозорими майновими податками [6].

Питання запровадження податку на розкіш в Україні залишається дискусійним. Перевагами даного податку можна вважати перерозподіл багатства всередині країни, додаткове джерело доходів бюджету. Крім того, податки на багатство не справляють деформуючого впливу на працю та інвестиції, що набуває особливої актуальності в умовах глобалізації. Аргументом за впровадження податку на багатство можна вважати зростання диференціації доходів населення, зростання концентрації майна, що породжує соціальну нестабільність і неефективне використання ресурсів національної економіки. Серед недоліків оподаткування багатства можна виділити порушення конституційних норм рівності платників перед законом, посилення тягаря подвійного оподаткування (дублює податок на нерухомість, спадщину).

В умовах загострення світової економічної ситуації соціальна справедливість вимагає, щоб заможні громадяни платили більше, ніж бідні. Якщо прогресивне оподаткування доходів

давно використовується як інструмент справедливості в оподаткуванні, то доцільність податків на розкіш викликає сумнів. Українська модель оподаткування розкоші не відповідає сутності багатства, адже не враховує платоспроможність платника і потенціал використання власності як джерела доходу. Недарма німецький економіст Вільгельм Фокке вважав податки на розкіш не більш ніж «політичним лицемірством».

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.Л., Тучак Т.В. Морально-етичні імперативи податків та оподаткування (західна традиція): [монографія] / В.Л. Андрущенко, Т.В. Тучак. – К.: Алерта, 2013. – 384 с. – С. 662.
2. Андрущенко В.Л. Податкові системи зарубіжних держав: Навч. посібник / Андрущенко В.Л., Варналій З.С., Прокопенко І.А., Тучак Т.В. – К.: Кондор-Видавництво, 2012. – С. 117–118.
3. Ковальсий В. Податок на багатство [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imzak.org.ua/articles/article/id/2601>
4. Кравчун А.С. Оподаткування предметів розкоші в Україні: стан та перспективи / А.С. Кравчун // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 1(5): [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kasstp.pdf>
5. Луніна І.О. Оподаткування багатства: міжнародний досвід та уроки для України / І.О. Луніна // Фінанси України. – 2013. – № 2. – С. 21–31.
6. Нікіфоров П.О. Переваги та недоліки застосування фінансового інструменту податків на багатство / П.О. Нікіфоров, О.Я. Мельник // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право: Науковий журнал. – 2010. – № 2. – С. 93–96.
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування багатства та предметів розкоші: проект Закону України № 10558 від 05.06.2012 [Електрон. ресурс] / Офіційний портал Верховної ради України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=10558&skl=7
8. Словник сучасної економіки МАКМІЛЛАН / Пер. з англ. – К.: АртЕк, 2000. – 640 с.
9. Соколовська А.М. Основи теорії податків: Навч. посіб. / А.М. Соколовська – К.: 2010. – 326 с.
10. Чому важко ввести податок на багатих [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://ipress.ua/mainmedia/chomu_tak_vazhko_vvesty_podatok_na_bagatyh_9568.html
11. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.french-property.com/guides/france/finance-taxation/taxation/wealth-tax/rate/>

О.А. ОСАДЧА,

к.е.н., старший викладач кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки,
Український державний університет фінансів і міжнародної торгівлі

Головні напрямки побудови системи партнерських відносин між банком та сільськогосподарськими товаровиробниками

У процесі господарської діяльності практично у кожного сільськогосподарського підприємства виникає необхідність отримання кредиту. Об'єктивна необхідність у кредитуванні обумовлена особливістю сільськогосподарського виробництва, для якого найбільш властиві сезонність, залежність від природних умов і стихійних сил природи, великий розрив між часом вкладення коштів і їхнім поверненням після реалізації продукції, висока капіталомісткість, порівняно низька фондовіддача. Важливим аспектом співпраці сільськогосподарських товаровиробників та вітчизняних комерційних банків у сучасних умовах та на перспективу є комплексне стратегічне партнерство.

Ключові слова: комерційний банк, сільськогосподарський товаровиробник, партнерство, забезпечення.